

CARSTEN DUE-NIELSEN & NIKOLAJ PETERSEN (eds.): *Adaptation and Activism. The Foreign Policy of Denmark 1967-1993*. Dansk Udenrigspolitisk Institut. Jurist- og Økonomforbundets Forlag. DJØF Publishing Copenhagen, 1995. 304 s., 295 kr.

Denne bog er et velkomment og tiltrængt, første forsøg på at give et samlet billede af vigtige dele af Danmarks udenrigspolitik gennem det sidste kvarte århundrede. Bogens 11 forfattere er alle erfarne udenrigspolitiske forskere (historikere, politologer og én økonom), og den teoretiske modelbygning, som har plaget så megen især angelsaksisk forskning i udenrigspolitik, er her skåret ned til et brugbart minimum.

Forfatterne behandler Danmarks alliance- og forsvarspolitik (Ib Faurby, Michael H. Clemmesen), 'Ostpolitikken' (Ole Nørgaard, Per Carlsen, Nikolaj Petersen), politikken over for den vesteuropæiske integrationsproces (Mogens Rüdiger, Nikolaj Petersen), den udenrigsøkonomiske politik især i forhold til EF/EU (Claus Vastrup), samt bistandspolitikken (Gorm Rye Olsen); selv et mere spekulativt essay om Danmarks udenrigspolitiske valg i næste århundrede (Ole Wæver) er medtaget. Bogens redaktører giver i en længere indledning en analytisk og historisk ramme for de efterfølgende kapitler.

Et fælles og overordnet tema for de fleste af bidragene er det, som antydes i bogens titel: i perioden 1967-1993 har dansk udenrigspolitik bevæget sig fra en akkomoderende stil med reaktiv tilpasning til de ydre vilkår (frem til midten af 1980'erne) til en mere udadvendt politik med diplomatiske og militære initiativer og aktivisme (med den kolde krigs nedtoning og ophør), især i forhold til de baltiske lande og Centraleuropa, til ex-Jugoslavien samt til den europæiske integration.

Denne generelle konklusion kan forekomme besnærende. Forfatterne – og redaktørerne – har dog udtrykkeligt udeladt systematiske analyser af to af de traditionelle fire såkaldte hjørnesteene eller søjler i dansk udenrigspolitik efter Anden Verdenskrig, nemlig FN og det nordiske samarbejde (de to andre er den vesteuropæiske integration og NATO). Det sikkert for mange umiddelbart overraskende fravalg retfærdiggøres med, at det nordiske og FN-arbejdet har været af svindende betydning, og at denne reelt har været af mere retorisk end substantiel art; de to 'søjler' anses åbenbart her snarere for symbolske støtteben. Men spørgsmålet er, om bogen ikke ved at udelade disse to traditionelle hovedområder for værdi- og idealfremme i dansk udenrigspolitik – herunder deres kombination: nordisk politisk samarbejde og koordinering i FN-sammenhænge om bl.a. retssynspunkter frem for magtsynspunkter – efterlader et mindre dækkende billede af dansk udenrigspolitik, end rimeligt er. Også i international politik og diplomati kan ord og deklamationer jo være med til at skabe det, de nævner.

Man kunne gå et kættersk skridt videre og antydningvis problematisere hovedtesen om udviklingstendensen siden 1960'erne fra reaktiv tilpasning eller 'fodslæberi' (et parti-polemisk udtryk, som i bogen nærmest har opnået videnskabelig status) til aktivisme eller integrationisme fra og med midt- eller slut-1980'erne. For eksempel: Var udenrigspolitikken under Per Hækkerup (1962-66) og hans efterfølgere med bl.a. aktivt diplomati over for Østeuropa (ni-landegruppen), markante selvstændige initiativer i NATO (forslag til europæisk sikkerhedskonference og Harmel-rapport, den høje profil i 1970'ernes

CSCE-proces), som kun modvilligt eller gradvis vandt de større allieredes accept, passiv tilpasning? Var det 'alternative flertals' såkaldte fodnotepolitik i 1980'erne, som vakte de større NATO-allieredes mishag, passiv tilpasning? Og hvad med 1970'ernes og 1980'ernes danske afvisning af europæiske føderalistiske projekter og fastholdelse af en funktionalistisk integration? Og omvendt: er de sidste seks-otte års tendens til opgivelse af bl.a. mere end 45 års danske reservationer over for militær indgriben uden for NATOs ansvarsområde (jvf. Den Internationale Brigade), over for militære (stormagts)løsninger på internationale problemer (Golf-krigen, ex-Jugoslavien) og over for europæisk føderalisme ikke snarere udtryk for passiv tilpasning – nemlig til hovedstrømmen blandt vore NATO- og EF/EU-partnere?

Disse indvendinger imod bogens overordnede fortolkningsramme bør ikke overskygge, at den indeholder meget værdifuldt stof. Ikke så meget i form af originale historiske forskningsresultater eller analytisk dybde – bortset fra Gorm Rye Olsen og især Michael Clemmesen, som har interviewet centrale hhv. bistands- og forsvarspolitiske aktører, bygger bidragyderne kun på offentlige og sekundære kilder; men kapitlerne skaber som nævnt tilsammen et nyttigt og længe savnet overblik over væsentlige sider af dansk udenrigspolitikks nyeste historie. Bogen kan dermed også, ved indirekte at afdække de mange og store huller i vor viden om emnet, formentlig virke som inspirator for kommende forskningsprojekter. Til gengæld reduceres dens værdi som opslags- og håndbog – ikke mindst for det internationale publikum, den også er henvendt til – af manglen på elementære hjælpemidler som registre, kronologier, en samlet litteraturliste, m.v.

Poul Villaume

ERIK KULAVIG: *Russisk Nationalisme 1986-1992*. Odense University Slavic Studies vol. 8, Odense Universitetsforlag 1995. 96 sider. 100 kr.

Sovjetunionens sammenbrud er en central begivenhed, som er tæt forbundet med den retning, russisk nationalisme vil tage. Den nationale ydmygelse efter kommunismens fallit og den følgende politiske og økonomiske ustabilitet har givet nationalismen ny grobund. Kulavig forsøger med sin bog at beskrive den russiske idé, som er karakteriseret af en anti-vestlig, nærmest fanatisk patriotisk holdning og forestillingen om en global sammensværgelse af jøder, frimurere og demokrater, som angiveligt skulle true det russiske folks interesser og eksistens. Man forestiller sig moralen som det styrende element i det økonomiske liv – at arbejde gøres til en moralsk overvejelse – i stedet for at indføre økonomiske fordele og incitamenter (s.32). På dette punkt ligger nationalismen tæt op ad sovjetisk dogmatisk tankegang. Der er flere punkter, hvor de to ideologier er sammenfaldende (ni eksempler s.68), trods nationalisternes påståede afstandtagen fra kommunismen. Og i dag ser man en besynderlig mutation af nationalisme og kommunisme i den markante rød-brune fløj i russisk politik, så man kunne fristes til at spørge, om der kunne blive basis for en mere konstruktiv koalition? Hvis det var tilfældet, ville nationalisterne komme til at fylde meget mere i det politiske billede.